

- сурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
22. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788–XII // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
 23. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2001 р. № 1767-III // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
 24. Про розміри внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: Закон України від 11.01.2001 р. № 2211-III // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
 25. Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України: Указ Президента України від 09.04.1997 р. № 314/97 // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
 26. Юридичний словник / [за ред. Б.М. Бабія, В.М. Корецького, В.В. Цвєткова]. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974. – 843 с.

УДК 351.862.4:364.048.6-056.24

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ

Луньова І.С.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The article researches the lawmaking machinery of the government (public administration) in the disabled persons rehabilitation sphere. The article displays the major problems connected with the legislative control of the disabled persons' social and their rehabilitation procedures.

Анотація

У статті досліджено правові механізми державного управління у сфері реабілітації інвалідів, виявлено основні проблеми, пов'язані із законодавчим регулюванням процесів соціального захисту інвалідів та їх реабілітації.

Ключові слова

Інвалід, реабілітація, адаптація, державна політика, інтеграція, соціальний захист, реабілітаційний центр, інфраструктура.

І. Вступ

В Україні після здобуття незалежності зроблено вагомі кроки з формування законодавчої бази для вирішення проблем громадян з особливими потребами, спрямованої на підвищення в сучасних соціально-економічних умовах ефективності державної політики щодо захисту цієї категорії громадян.

Сьогодні інвалідів можна віднести до найбільш соціально незахищеної категорії населення. Інваліди часто виявляються виключеними з повноцінного життя суспільства. Їх дохід значно нижчий за середній, а потреби в медичному та соціальному обслуговуванні набагато вищі. Вони практично не мають можливості здобувати освіту, а також займатися трудовою діяльністю. Більшість з них не мають сім'ї і не бажають брати участь у суспільному житті.

Дотримання конституційних норм щодо освіти, працевлаштування, спілкування, забезпечення права цих громадян на соціальну адаптацію та реабілітацію все ще залишається далеким від міжнародних стандартів. У кризових ситуаціях стан людей з інвалідністю погіршується в першу чергу, оскільки вони гостріше відчувають свою залежність від суспільних змін.

На сьогодні залишається не до кінця вивченим процес адаптації та реабілітації зазначеної категорії населення. Статистичні дані стосовно інвалідності найчастіше характеризують матеріальні, медичні або вікові показники. Водночас саме аналіз стану адаптації в суспільстві людей з обмеженими фізичними можливостями має стати вирішальним у визначенні шляхів розвитку, внесенні корекційних дій щодо планування роботи з інвалідами. Саме тому держава, забезпечуючи соціальну захищеність інвалідів, покликана створювати їм необхідні умови для індивідуального розвитку, розвитку творчих і виробничих можливостей та здібностей.

Одним із напрямів державної політики з адаптації людей з обмеженими фізичними можливостями в суспільстві є забезпечення належного рівня життя та створення умов для реабілітації, соціальної адаптації й інтеграції цієї категорії населення як найменш захищеної категорії. На державному рівні вдалося лише частково забезпечити соціальні, економічні гарантії людям з обмеженими фізичними можливостями, хоча все більше активізуються спроби проведення заходів щодо адаптації інвалідів, соціального захис-

ту, надання різних соціальних послуг, грошових виплат, забезпечення зайнятості.

Згідно з Конституцією, Україна є соціальною та правовою державою. Отже, питання, що стосуються соціальної захищеності інвалідів, є пріоритетними для всіх гілок влади. Щорічно приймаються законодавчі акти, спрямовані на покращення життєдіяльності інвалідів.

Окремі питання соціального захисту та адаптації інвалідів були предметом дослідження в наукових працях багатьох українських і російських вчених, таких як В.С. Андреев, Н.Б. Болотіна, Н.А. Вигдорчик, В.М. Догадов, Т.З. Гарасимов, М.Л. Захаров, Р.І. Іванова, М.І. Іншин, З.Л. Кондратьєв, С.І. Кобзев, О.Є. Мачульська, В.В. Москаленко, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, О.І. Процевський, В.Д. Роїк, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, С.М. Сивак, О.Ф. Скакун, Н.М. Стаховська, Є.Г. Тучкова, О.М. Ярошенко та ін.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити відповідність законодавчої бази вимогам адаптації та реабілітації інвалідів.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- проаналізувати законодавчі акти, спрямовані на соціальний захист інвалідів та їх реабілітацію;
- оцінити повноту та дієвість законодавчих актів щодо соціальної адаптації інвалідів.

III. Результати

Існує нагальна потреба в розробці комплексної програми на державному рівні, яка б вирішувала питання навчання, працевлаштування, адаптації, реабілітації людей з обмеженими можливостями, житлові проблеми, проблеми побутового обслуговування, створювала умови для розвитку безбар'єрного середовища [1].

До таких важливих документів належать, зокрема, Державна типова програма реабілітації інвалідів, затверджена в 2006 р., та прийнята у 2007 р. Державна програма розвитку в Україні системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю.

Так, на активну роботу з інвалідами, залучення їх до повноцінного життя, задоволення потреб, передбачених законодавством, було спрямовано Державну програму розвитку в Україні системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями до 2011 р. [7], затверджену постановою КМУ, та Указ Президента України "Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими можливостями".

На виконання цих важливих документів центральними та місцевими органами вико-

навчої влади розроблені відповідні заходи, у яких передбачено вирішення питань медичного обслуговування, реабілітації, навчання осіб з обмеженими можливостями, створення для них безперешкодного життєвого середовища, обладнання спеціального транспорту, засобів зв'язку і доступу до інформації, проведення культурних, спортивних та реабілітаційних заходів, спрямованих на всебічну інтеграцію інвалідів у суспільство як повноправних його членів.

Інтегрованим юридичним документом, який визначає суспільні вимоги до нормалізації становища інвалідів і відображає тенденцію до пристосування суспільства до інвалідів, а не навпаки, як це було раніше, є "Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів", прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 20.12.1993 р. Наприклад, правило № 5 рекомендує всім державам розробляти й реалізовувати програми дій для того, щоб зробити матеріальне оточення доступним для інвалідів, і вживати заходів для забезпечення їм доступу до інформації та комунікацій [6].

У 1991 р. прийнято Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", у якому, зокрема, зазначено, що "діяльність держави щодо інвалідів виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їх потреб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посиленні трудовій і громадській діяльності".

Соціальний захист інвалідів з боку держави полягає в наданні грошової допомоги, засобів пересування, протезування, орієнтації і сприйняття інформації, пристосованого житла, у встановленні опіки або стороннього догляду, а також пристосуванні будови населених пунктів, громадського транспорту, засобів комунікації і зв'язку до особливих потреб інвалідів. Це відображено, наприклад, в Указі Президента України "Про Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року" від 24.05.2000 р.

Система соціального захисту інвалідів, ветеранів війни та праці має бути спрямована на створення умов, які б забезпечували їм повноцінне життя, гарантували рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічному, політичному та соціальному житті держави. Для цього здійснюються заходи щодо забезпечення:

- вільного доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури при проектуванні і будівництві населених пунктів, формуванні житлових масивів, розробленні проектних рішень на нове будівництво, реконструкції будівель та споруд, аеровокзалів, залізничних і річкових вокзалів, морських портів, комплексів і

комунікацій, а також розробленні та виготовленні транспортних засобів;

- соціально-правової, трудової та медичної реабілітації інвалідів, професійного навчання і створення необхідної кількості робочих місць для їх працевлаштування.

Важливим кроком в адаптації національного законодавства до положень Конвенції про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159 Міжнародної організації праці, ратифікованої Україною 06.03.2003 р., стало прийняття Закону України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” від 06.10.2005 р. № 2961 (далі – Закон № 2961), який набув чинності з 01.01.2006 р. та визначив, зокрема, основні завдання системи реабілітації інвалідів; види і форми реабілітаційних заходів; розмежував повноваження між центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; визначив засади створення структурно-організаційного забезпечення державної соціальної політики відносно інвалідів і дітей-інвалідів [5].

Упродовж 2006–2008 рр. законодавство щодо соціального захисту інвалідів зазнало змін та доповнень, окремі з яких прийняті з урахуванням норм міжнародних договорів, ратифікованих Україною.

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо професійної і трудової реабілітації” від 06.10.2005 р. № 2960 (далі – Закон № 2960) [2] внесено зміни до ст. 19 та 20 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21.03.1991 р. № 875 (далі – Закон № 875), якими зокрема:

1) розширено коло роботодавців, яким встановлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів шляхом включення до їх переліку приватних підприємців – фізичних осіб, що використовують найману працю, а також громадських організацій інвалідів;

2) встановлено, що виконанням нормативу вважається працевлаштування інвалідів, для яких це місце роботи є основним, а також у разі забезпечення роботою інвалідів у господарських об’єднаннях, створених звичайними підприємствами з підприємствами громадських організацій інвалідів;

3) передбачено, що роботодавці самостійно здійснюють працевлаштування інвалідів у рахунок нормативів робочих місць;

4) визначено зобов’язання роботодавців, у яких за основним місцем роботи працюють вісім і більше осіб, реєструватися у відділеннях Фонду соціального захисту інвалідів (далі – Фонд) за місцезнаходженням і щороку подавати до цих відділень звіт про зайнятість і працевлаштування інвалідів, а відділенням Фонду наділені правом здійснювати контроль за виконанням роботодавцями нормативу, реєстрації

у Фонді та подання звітів про зайнятість і працевлаштування інвалідів;

5) Законом № 2960 змінено термін “штрафні санкції” за невиконання роботодавцями нормативу на “адміністративно-господарські санкції”; збільшено розмір пені за порушення нормативу; встановлено, що сплата здійснюється роботодавцем за рахунок прибутку, який залишається в його розпорядженні після сплати всіх обов’язкових платежів.

Одним із пріоритетних напрямів політики щодо соціального захисту інвалідів є їх реабілітація, на виконання Указів Президента України “Про Національну програму професійної реабілітації та зайнятості” від 13.07.2001 р. № 519/2001, “Про Національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001–2005 роки” від 13.07.2001 р. № 519/2001 та Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.2000 р. № 1545, реабілітаційний процес здійснюється вже досить розгалуженою мережею реабілітаційних закладів [8].

Для створення умов вільного доступу маломобільних груп населення до об’єктів соціальної інфраструктури розроблена Програма забезпечення безперешкодного доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до об’єктів житлового та громадського призначення, яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2003 р. № 863.

Таким чином, в Україні діє система законодавчих актів, спрямованих на соціальний захист інвалідів та їх реабілітацію. В основу цієї системи покладені конституційні гарантії, закріплені в Конституції України щодо забезпечення кожному незалежно від його соціального статусу умов для його особистої самореалізації та повноцінної участі в суспільному житті. Основним законом у цій сфері є Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21.03.1991 р. № 875-XII [4, с. 301], яким визначено засади регулювання суспільних відносин, пов’язаних із соціальною реабілітацією інвалідів.

Зазначений вище Закон спрямований на систематизацію законодавства та закладання основ державної політики у сфері соціальної реабілітації інвалідів. Документом визначається зміст ряду законодавчих термінів із проблем соціального захисту інвалідів. Предмет правового регулювання обмежений такими питаннями:

- повноваження органів виконавчої влади у сфері реабілітації інвалідів;
- система реабілітації інвалідів;
- забезпечення діяльності реабілітаційних установ;

- фінансове та інформаційне забезпечення системи реабілітації інвалідів;
- міжнародне співробітництво у сфері реабілітації інвалідів.

Законом визначено, що його дія поширюється на громадян України, що у встановленому порядку визнані інвалідами, інвалідів з-поміж іноземців та осіб без громадянства, які проживають на території України та мають право на реабілітацію згідно із міжнародними договорами.

Встановлено, що державна політика у сфері реабілітації інвалідів базується на засадах соціальної справедливості, рівності та гласності. Державне управління системою реабілітації інвалідів пропонується покласти на центральні і місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування. Законом визначені повноваження цих органів у сфері реабілітації інвалідів.

Законом передбачається створення Ради у справах інвалідів при Кабінеті Міністрів України. До компетенції цього органу віднесені питання сприяння органам державної влади та місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям у вирішенні соціально-психологічних, економічних та правових питань реабілітації інвалідів. Крім того, Рада у справах інвалідів при Кабінеті Міністрів України визначена як орган, що має вивчати та аналізувати проблеми життєдіяльності інвалідів.

Окремим розділом визначено загальнодержавну систему реабілітації інвалідів та принципи її діяльності. Встановлено, що структурними елементами цієї системи, зокрема, є:

- органи державного управління у сфері реабілітації інвалідів;
- медико-соціальні експертні комісії;
- дитячі навчальні та реабілітаційні заклади для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку;
- установи соціального обслуговування для інвалідів та дітей-інвалідів.

У цьому самому розділі містяться вимоги до реабілітаційної діяльності, яким мають відповідати суб'єкти господарювання для отримання дозволу на здійснення такого виду діяльності. Приймати рішення про видачу цього дозволу за результатами ліцензійної експертизи уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики.

Також визначені завдання, мета і форма діяльності реабілітаційних установ. Передбачається, що керівництво діяльністю цими установами здійснюватиметься у формі засідань реабілітаційних комісій, на яких будуть, зокрема, затверджуватися плани навчально-виховної та реабілітаційно-лікувальної роботи, індивідуальні реабілітаційні плани, результати виконання індивідуальної програми реабілітації інваліда та інші програмні документи.

Встановлюється, що індивідуальні програми реабілітації є обов'язковими для виконання органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, реабілітаційними установами та суб'єктами господарювання, незалежно від відомчої підпорядкованості, типу і форми власності.

Встановлено, що в процесі реабілітації інваліди мають права на:

- шанобливе і гуманне ставлення з боку працівників реабілітаційних установ;
- відмову від реабілітаційних заходів;
- захист своїх інтересів особисто чи за допомогою представників у судах й у всіх державних органах та органах місцевого самоврядування.

Передбачається, що фінансування заходів з реабілітації інвалідів здійснюватиметься за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, цільових страхових фондів, засновників реабілітаційних установ, добровільних пожертвувань та інших джерел, не заборонених законодавством України.

Закон побудований на основі комплексного підходу до вирішення проблем реабілітації інвалідів, що позитивно позначиться на його застосуванні. Розділи структурно взаємоузгоджені та логічно доповнюють один одного, що також свідчить про його системну завершеність. На виконання положень Закону України "Про реабілітацію інвалідів в Україні" Мінпраці створюється централізований банк даних з проблем інвалідності.

На сьогодні завершено формування централізованого банку в частині забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації, автотранспортом, введено реєстр реабілітаційних установ системи Мінпраці, заходи та засоби, передбачені Державною типовою програмою інвалідності; вносяться дані з індивідуальних програм реабілітації інвалідів.

IV. Висновки

1. Державне управління в соціальній сфері України спрямоване на всебічний соціальний захист населення, особливо людей з обмеженими можливостями. Цьому сприяє підписання нашою країною міжнародних документів, створення і вдосконалення власної правової бази, розробка відповідних соціальних програм. В Україні діє система законодавчих актів, спрямованих на соціальний захист інвалідів та їх реабілітацію.

2. На жаль, нормативно-правова база з питань реабілітації інвалідів є розгалуженою і недовсконалою. Неналежна реалізація прав інвалідів в Україні пов'язана, у першу чергу, з недостатнім фінансуванням заходів з реабілітації інвалідів, у зв'язку з цим більшість прав інвалідів має декларативний характер. Норми права, які регулюють правові питання надання реабілітаційних заходів щодо соціальної реабілітації інвалідів, особливо в натурально-

му вигляді, містяться в різних нормативно-правових актах неоднакової юридичної сили, що вимагає застосування аналогії права.

Література

1. Актуальний коментар. Безбар'єрна Україна повинна забезпечити інвалідам гідне життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=848877>.
2. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо професійної і трудової реабілітації інвалідів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2960-15>.
3. Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.17.0>.
4. Закон України “Про основи соціальної захищеності в Україні”. – К.: КНИГА, 1996. – Т. 1. – С. 301–308.
5. Закон України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-15>.
6. Поляк О.В. Проблеми соціальної реабілітації осіб з обмеженою дієздатністю – “духовна реабілітація” [Електронний ресурс] / О. Поляк // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць. – К.: Університет “Україна”, 2004. – 448 с. – Режим доступу: <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/prof/poland>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної програми розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2011 року” від 12.05.2007 р. № 716 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=716-2007-%EF>.
8. Указ Президента України “Про Національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001–2005 роки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=519%2F2001>.

УДК 35.088.6

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПОСЛУГАМИ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Стефанова О.А.

здобувач Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України

Annotation

In the article legal mechanism of providing social services for the elderly and its improvement are analyzed.

Анотація

У статті проаналізовано правовий механізм державної політики забезпечення соціальними послугами осіб похилого віку та напрями його вдосконалення.

Ключові слова

Державна політика, соціальні служби, соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги.

I. Вступ

Однією зі складних проблем, які потребують невідкладного вирішення в процесі розбудови демократичної і правової державності України, є забезпечення соціальних гарантій громадянам та створення умов для надання якісних соціальних послуг населенню. На шляху термінового вирішення цього завдання стоять різні за складністю і масштабом перешкоди. Одна з них – реалізація правових положень, затверджених у Конституції України, законодавчих та нормативно-правових актах з

питань надання соціальних послуг населенню відповідно до потреб часу.

Науковим дослідженням з питань надання соціальних послуг і вдосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі присвятили свої розробки багато науковців, зокрема: О. Безпалька, С. Бичков, Н. Бородюка, В. Бульба, О. Вакуленка, Ю. Дехтяренко, Н. Кабаченко, М. Кравченко, О. Крентовська, А. Курочкіна, Е. Курочкіна, Е. Лібанова, В. Мартиненко, І. Мигрович, В. Мірошніченко, К. Міщенко, Н. Нижник, А. Новиков, О. Оффердал, О. Палій, В. Роїк, Т. Семигіна, В. Скуратівський, А. Тамм, С. Хеггерт, А. Ягодка, J. Rothman, A. Twelvetrees, H. Rubin, I. Rubin та ін. [18–25].

Відаючи належне напрацюванням вітчизняних та зарубіжних учених з проблеми державного управління наданням соціальних послуг населенню, існує потреба у її подальшому дослідженні. Це зумовлено недостатнім рівнем розробки теоретичних підходів до визначення сутності надання соціальних послуг населенню, наявністю дискусійних питань, що пов'язані з побудовою логіко-структурної схеми механізму на-